

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 2575
Tarih : 26.09.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazında yirmi beşinci yılda koşullu salıverilme şartlarının değerlendirilmesi için bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun teklifim gerekçesi ile birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Mehmet Zeki İRMEZ
Şırnak Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	İçişleri
Esas Komisyon	Adalet
Tarih: 8-10-2024	Esas No: 2/2583

T B M M KANUNLAR ve KARARLAR BSK.LİĞİ
25 Eylül 2024
Numara:

T B M M GENEL FVBAK
25 Eylül 2024
No: 1500303

GENEL GEREKÇE

Türkiye’de idam cezası 2004 yılında yapılan bir değişiklikle kaldırılmış fakat idam cezası yerine infaz koşulları çok ağır olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yasalaşmıştır. Türk Ceza Kanunu’na eklenen Geçici 2. maddeyle, “İdam cezaları, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz.” denilerek, idamdan çevrilen ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasının hükümlünün hayatı boyunca devam edeceği düzenlenmiştir. Daha sonra yapılan çeşitli değişikliklerle “ağır” kelimesi Kanundan çıkarılarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası bu düzenlemeyle varlığını korumuştur. Türkiye’de idam cezasından çevrilerek ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazını yerine getiren 1453 kişi bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite’nin Türkiye’yi umut hakkı açısından değerlendirdiği Öcalan 2, Kaytan, Gurban ve Boltan/ Türkiye dosya grubu ile ilgili 80. Oturumda Türkiye, 4 binden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis hükümlüsünün şu an hapisanede cezasını infaz ettiğini bildirmiştir.

2004 yılında yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan 5275 sayılı İnfaz Kanunu’nun 107. maddesinin 2. fıkrasına göre ise bir ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü otuz yılını cezaevinde iyi halli olarak geçirdiği takdirde koşullu salıvermeden yararlanabilir. 4. fıkrasına göre suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olmuşsa hükümlü, otuz altı yılını cezaevinde iyi halli olarak geçirdiği takdirde koşullu salıvermeden yararlanabilir. 16. fıkrasına göre ise Türk Ceza Kanunu’nun Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar, Milli Savunmaya Karşı Suçlar bölümündeki suçlar bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmiş ise ağırlaştırılmış müebbet hapis hükümlüsü koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz ve cezasının infazı ölünceye kadar devam eder.

Terörle Mücadele Kanunu’nun 17. maddesinin 4. fıkrasına göre de “ölüm cezaları, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam eder.”

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz koşulları da oldukça ağırdır. Bu cezanın infaz biçimi cezalandırmayı aşan bir hapsedme biçimine dönüşmüştür. Hükümlüler, hem hapishane içerisinde kendisi gibi cezasını infaz edenlerden hem de dışarıyla temastan izole edilerek tecrit altında tutulmaktadır. Burada amaç, İnfaz Kanunu'nun 3. maddesinde belirtildiği gibi “Öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak” değil, hükümlüyü toplumdan tamamen uzaklaştırarak adeta imha etmektir.

İnfaz Kanunu'nun 25. maddesine göre ağırlaştırılmış müebbet hapis hükümlüsü tek kişilik hücrede barındırılır. Hükümlüye, günde sadece bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır. Hükümlüye ancak iyi halli ise kendisi ile aynı ünite de kalan hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir. Hükümlü, onbeş günde bir kez, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir. Hükümlüyü; Kanunda belirtilen aile üyeleri onbeş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler. Hükümlü, herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz. Son olarak en ağırı da hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hasta olduğunda dahi hapis cezası ertelenemez.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ömür boyu hapis cezalarını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi çerçevesinde incelemeye tabi tutmakta ve “indirilemez” nitelikte olan, kişilere hiçbir şekilde salıverilme imkânı tanımayan ömür boyu hapis cezasının “insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı”nı ihlal ettiğini belirtmektedir. AİHM, Öcalan kararından önce 9 Temmuz 2013 tarihli Vinter ve diğerleri/Birleşik Krallık kararında da umut hakkını değerlendirmiş ve müebbet hapis cezasının azami 25 yılda gözden geçirilmesi gerektiğini ve mahpusların serbest bırakılma koşullarının değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

AİHM'in verdiği kararların Anayasa'nın 90. maddesine göre Türkiye açısından bağlayıcı olduğu tartışmasızdır. Ancak Türkiye bugüne dek AİHM'in bu tespitlerine göre mevzuatında hiçbir değişiklik yapmamıştır.

AİHM'in tahliye umudu olmayan hapis cezaları ile ilgili almış olduğu Kafkaris/ Kıbrıs, Iorgov / Bulgaristan (no. 2), Schuchter / İtalya, Harkins ve Edwards / Birleşik Krallık kararı ile Vinter ve Diğerleri / Birleşik Krallık kararlarına atıf yaparak Türkiye aleyhinde verdiği ilk karar Öcalan / Türkiye kararıdır. AİHM, 18 Mart 2014 tarihli Öcalan/Türkiye kararında “serbest

kalma ümidi olmadan, hapis cezasının infazının ölünceye kadar devam etmesi, Sözleşme'nin 3. Maddesini ihlal eder" içtihadını yinelemiştir. Verilen bu karar kısaca "umut hakkı" olarak nitelendirilmektedir.

AİHM'e göre bir kişinin indirimsiz müebbet hapse mahkûm edilmesi kural olarak Sözleşmenin 3. Maddesince yasaklanmaz ancak kişinin bir gün serbest kalma şansının ve "başka bir cezaya dönüştürme", "infazı askıya alma", "cezanın infazına son verme" veya "şartla salıvermeden yararlanma" gibi cezayı yeniden gözden geçirme imkanının olup olmadığı önemlidir. Kararda Öcalan'ın ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının koşullu salıverilme hakkı olmaksızın ölünceye kadar infaz edilmesi ile ceza infaz kurumunda yalnız tutulma koşullarının yani tecridin, Sözleşmenin 3. maddesini yani işkence ve kötü muamele yasağını ihlal ettiği belirtilmiştir.

Bu kararın ardından, 15 Eylül 2015 tarihli Kaytan/Türkiye kararında AİHM benzer şekilde, iç hukukta mutlak müebbet hapis cezasının gözden geçirilmesine yönelik herhangi bir mekanizma veya imkan sağlanmadığı hallerde, bu cezanın artık işkence ve kötü muamele yasağına aykırılık teşkil ettiğine karar vermiştir. 15 Aralık 2015 tarihli Gurban/Türkiye kararında da tahliye umudu olmayan müebbet cezasına ilişkin aynı yönde üçüncü kararını vermiştir. Mahkeme, daha önceki kararlarına atıf yaparak mevzuatın, infazın belli bir aşamasından sonra cezayı değerlendirecek ve mahpusun tahliyesine karar verebilecek bir mekanizma ön görmemesinin Sözleşmenin 3. maddesinin ihlali olduğu yönündeki kararını yinelemiştir.

Türkiye'nin bu kararların ardından herhangi bir yasal değişiklik yapmaması üzerine Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla ilgili "umut hakkını" doğuracak yasal düzenlemeler ve uygulama değişikliklerinin sağlanması için Türkiye'ye dair denetim süreci başlatmıştır. Özgürlük İçin Hukukçular Derneği, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı, bu kararın yerine getirilmesi için 26 Temmuz 2021'de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne başvurmuştur. Komite, 2022 yılında Türkiye'den bu konudaki ilerleme hakkında bilgi istemiş, Adalet Bakanlığı verdiği cevapta Öcalan'a uygulanan infaz rejiminin "istisna" olduğunu kabul etmiştir.

Bakanlar Komitesi 17-19 Eylül 2024'te Öcalan 2, Kaytan, Gurban ve Boltan v. Türkiye dosya grubu ile ilgili AİHM tarafından verilen kararlara Türkiye'nin uymaması nedeniyle periyodik olarak yaptığı gözden geçirmeyi yinelemiştir. Bu davaların, Türkiye mevzuatında diğer

ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılan mahkûmlar için öngörülen bir inceleme mekanizmasının başvuruçuların devlet aleyhine işledikleri suçlardan aldıkları ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarına uygulanmaması nedeniyle insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelenin önlenmesi hakkının ihlaline ilişkin olduğunu; ayrıca, ulusal makamların Mahkeme'nin belirlediği standartlar doğrultusunda herkes için bir inceleme mekanizması oluşturmasını gerektirdiğini hatırlatmıştır. Hiçbir ilerleme kaydedilmemiş olmasından derin endişe duyduğunu ifade etmiş, yetkilileri bu konuda diğer üye devletlerin bu tür mekanizmaları uygulamaya koyma konusundaki deneyimlerinden ilham alarak gerekli önlemleri daha fazla gecikmeden almaya güçlü bir şekilde teşvik etmiştir ve bu grubu Eylül 2025'te yapılacak toplantıda yeniden incelemeye karar vermiştir.

AIHM kararları ve Bakanlar Komitesi'nin denetimi bir yana, bu cezanın ölünceye kadar tek başına ve tek kişilik hücrede infaz edilmesi ve infaz koşullarının ağırlığı nedeniyle mahpuslar için insan onuruna aykırı, işkenceye varan bir infaz biçimi olduğu açıktır. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası adeta uzatılmış ve zamana yayılmış ölüm cezasıdır.

Hukuki eleştirilerin yanı sıra sosyolojik ve psikolojik açıdan bakıldığında da ciddi sakatlıklar olduğu görülüyor. Bir insanın tahliye umudu olmadan hapiste tutulması o kişiyi yasaların üstüne ve dışına taşır. Çünkü bir kişiye süresiz hapis cezası verdikten sonra o kişiye herhangi bir fiili nedeniyle verebileceğiniz bir başka ceza yoktur. Zaten ölene kadar hapiste tutmayı öngördüğünüz bir kişiye hapisteyken yapabileceği herhangi bir fiili nedeniyle (hapishane personeline, bir başka mahpusa karşı vs.) ek olarak vereceğiniz bir cezanın anlamı kalmaz. Bir kez verdiğiniz ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası o kişiyi zaten hukuk alanının dışına, ceza üstü bir yere taşır.

Tüm bu sebeplerle insan onuruna ve tarafı olunan AIHS'e uygun bir infaz rejiminin sağlanması, umut hakkının tanınması, AIHM kararlarının yerine getirilmesi amacıyla "salıverme perspektifi" doğrultusunda söz konusu cezanın yeniden düzenlenmesi ve sunduğumuz değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları için koşullu salıverme yasağı yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2- Ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları için koşullu salıverme yasağı yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3- Ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları için koşullu salıverme yasağı yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 4- Ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları için koşullu salıverme imkanı getirilmiştir.

MADDE 5- Yürürlük maddesidir.

MADDE 6- Yürütme maddesidir.

**AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HAPİS CEZASINDA KOŞULLU SALIVERME
YASAĞININ KALDIRILMASI VE 25. YILDA KOŞULLU SALIVERME
İMKANININ SAĞLANMASI AMACIYLA BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK
YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- 3713 sayılı Kanunun 17 nci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2- 5275 sayılı Kanunun 107 nci maddesinin 16. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3- 5275 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 4- 5275 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 6- Bu maddenin yayımı tarihinden önce haklarında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilenlerin veya ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülenlerin cezalarının infazının yirmi beşinci yılından başlayarak koşullu salıverilme değerlendirmesi yapılır.”

MADDE 5- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6- Bu kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.